

DIE VERDEDIGINGSBELEID VAN DIE SOWJET-UNIE, MET SPESIFIEKE VERWYSING NA DIE VERDEDIGINGSBELEID VAN DIE RUSSIESE FEDERASIE IN DIE POST-KOUE OORLOG-ERA

Abel Esterhuyse¹

Abstract

The defence policy of the Russian Federation is to a great extent influenced by the experiences and culture taken over from the former Soviet Union. It is a policy reflecting a unique historical experience, the geographical environment and a distinctive political culture. This experience and culture have resulted in a deep-rooted feeling of insecurity that serves as a point of departure for their defence policy. This is being strengthened by a strategic culture with a leadership that is extremely security conscious and a society that accepts military values and responsibility without question. There is, furthermore, a huge suspicion towards foreigners, an understanding of the dangers of weakness and a tendency to view the international politics in terms of power.

The changing global strategic environment of the post Cold War era, the break-up of the Warsaw Pact and the Soviet Union and economic realities necessitated a change in the Russian Federation's view of security and their defence policy. A shift in emphasis from a military-political focus to a welfare-opulence focus was required. The smaller amount of resources allocated to defence necessitated a co-operative approach towards security in the international environment. The Russian Federation still views itself as an important world power and is accordingly on the lookout for ways to influence power politics.

INLEIDING

Sedert die einde van die Tweede Wêreldoorlog was die wêreld in twee magsblokke verdeel: die Sowjet-Unie as die leier van die kommunistiese Oos-blok en die Verenigde State van Amerika as die leier van die demokratiese Weste. As supermoondheid het die Sowjet-Unie, waarbinne Rusland een van die belangrikste state was, alle interstaatlike verhoudinge, gebeure en interaksies in die wêreld gedurende hierdie tydperk op die een of ander wyse beïnvloed. Militêre mag het te alle tye 'n implisiete of eksplisiete rol in hierdie magspolitiek vervul. Hierdie rol, sowel as die aard van die militêre mag, het in die Sowjet-Unie se verdedigingsbeleid tot uiting gekom.

¹ Dosent, Departement Militêre Strategie, Fakulteit Krygskunde, Universiteit Stellenbosch

Die Russiese verdedigingsbeleid in die era na die Koue Oorlog is op dieselfde fundamentele oorwegings as die voorafgaande periodes gegrond. Die verdedigingsbeleid van die Russiese Federasie word in 'n groot mate beïnvloed deur die ervarings en kultuur wat vanuit die Sowjet-Unie oorgeneem is. Geen begrip van die verdedigingsbeleid van die Russiese Federasie is moontlik sonder om te verstaan watter faktore die oorsprong en aard van die Sowjet-Unie se verdedigingsbeleid beïnvloed het nie. Ten spyte van die feit dat konflik tussen Sosialisme en Kapitalisme as onvermydelik beskou is, was die Sowjet-Unie, tydens die Koue Oorlog, nie gretig om in 'n grootskaalse oorlog met die Weste betrokke te raak nie.

Hierdie artikel het dit ten doel om die oorsprong en aard van die Sowjet-Unie se verdedigingsbeleid te ondersoek. Dit sluit af met 'n spesifieke verwysing na die verdedigingsbeleid van die Russiese Federasie in die post-Koue Oorlog-era. Dit is noodsaaklik dat presies verstaan word wat met verdedigingsbeleid as konsep bedoel word. Verdedigingsbeleid is die wyse waarop state hul offensiewe en defensiewe vermoëns (mag) saamstel en aanwend om die staat se nasionale oogmerk te verseker. Dit het primêr betrekking op die aard en die gebruik van 'n staat se gewapende magte ten einde nasionale veiligheid te verseker.

Verdedigingsbeleid bestaan gevolglik uit daardie elemente van 'n staat se binne- en buitelandse beleid wat sowel die aard as die aanwending van militêre mag² bepaal, ten einde die voortbestaan (nasionale veiligheid) van die staat te verseker (Huntington 1974:108). Die binnelandse beleid, wat die toewysing van 'n staat se bronne reguleer, beïnvloed die aard en samestelling van die gewapende magte, terwyl die aanwending en verantwoordelikheid van die gewapende magte uit die staat se buitelandse beleid voortvloei. Dit is duidelik dat verdedigingsbeleid blootgestel is aan 'n staat se finansiële, buitelandse en ander beleide wat moontlik die aard, samestelling en verantwoordelikheid van gewapende magte kan beïnvloed.

DIE VERDEDIGINGSBELEID VAN DIE SOWJET-UNIE

Ten einde die Sowjet-Unie se verdedigingsbeleid te verstaan, is dit noodsaaklik om te besef dat sy denkwyse en verwysingsraamwerk rakende verdedigingsaangeleenthede fundamenteel verskil het van dit wat as normaal in die nie-Marxistiese samelewings van die Westerse Wêreld aanvaar is. Militêre magte in verdedigings- en internasionale verhoudings is, vanuit 'n Westerse oogpunt, 'n

² Militêre mag omskryf die vermoë wat voortspruit uit die aanwending van die gewapende magte van die staat of die dreigement om dit aan te wend. Dit vorm deel van die breër konsep van nasionale mag. Dit dra by tot nasionale mag en word beïnvloed deur die elemente van nasionale mag soos bevolking, geografiese ligging, ekonomiese vermoë en nasionale strategie (Du Plessis en Hough 1999:16).

middel om veiligheid te verseker. Vanuit die Marxisties-Leninistiese oogpunt is die wêreld gedoem tot onversoerbare konflik tussen die kapitalistiese en sosialistiese stelsels. Geen vrede kan bestaan voordat die sosialistiese stelsel die oorwinning behaal het nie. Vir die Marxis verskil die intensiteit van die konflik slegs by tye. Gewapende konflik is slegs een komponent van hierdie voortdurende konflik. 'n Tweede komponent is die konflik tussen die klasse van die Westerse samelewings. Veral die werkers in kapitalistiese samelewings moet, volgens die Marxisties-Leninistiese siening, aangespoor word om mag, in die vorm van nasionale bevrydingsoorloë en interne rewolusionêre bewegings, te gebruik ten einde hul te bevry van kapitalistiese oorheersing (Bidwell 1980:41).

Die Sowjet-siening van oorlogvoering is uniek: 'n holistiese siening van konflik tussen die Ooste en Weste, Kapitalisme en Sosialisme. Daar is geen sprake van beperkte doelwitte en oorloë, gedeeltelike suksesse en vredesooreenkomste geskoei op kompromieë en akkommodasie nie. Ponomarev, lid van die Sowjet Politburo, het byvoorbeeld op die volgende gewys: "Force in the hands of socialism has become the source providing peace and the weakening of military danger. Thus it was in the past, and thus it remains today" (Kober 1983:70). Sowjet buitelandse beleid was, volgens Bidwell (1980:43), in wese 'n "oorlogsbeleid" gerig op die uitbreiding en versterking van die Sowjet-Unie in alle opsigte: ekonomies, militêr en polities. Die Sowjet-Unie se militêre strateë is deur drie beginsels gerig. Die Sowjet-Unie moes eerstens op elke vlak en in elke afdeling van sy gewapende magte (kern, leër, lugmag en vloot) ondeurdringbaar sterk wees. Tweedens moes die vyand in die kortste moontlike tyd verslaan word, sou die Sowjet-Unie in 'n globale oorlog betrokke raak. Laastens is vrede beskou as 'n voorbereidingsfase vir globale konflik en moes gerig wees op die verbetering van die Sowjet-Unie se strategiese posisie wêreldwyd en die ondersoek van moontlikhede om meer state by die sosialistiese groepering in te trek. Dit moes verder wêreldwyd betrokke wees by konflikte om reaksionêre regerings omver te werp. Geskoei op hierdie beginsels, het verskeie faktore egter die formulering van die Sowjet-Unie se verdedigingsbeleid beïnvloed.

FAKTORE WAT DIE VERDEDIGINGSBELEID VAN DIE SOWJET-UNIE BEÏNVLOED HET

Volgens Booth (1987:56) moet die Sowjet-verdedigingsbeleid verstaan word as die produk van 'n unieke historiese ervaring en geografiese omgewing en van 'n eiesoortige politieke kultuur. Hierdie faktore het gesamentlik daartoe bygedra dat 'n Sowjet-Russiese staat totstand gekom het met leiers wat besonder veiligheidsbewus was, waarvan die samelewing hoogs gemilitariseer was en die militêre uitkyk geneig was tot oorversekering. Hierdie ervaring en omgewing het 'n ingewortelde

sin of gevoel van nasionale onveiligheid tot gevolg gehad, wat as vertrekpunt moet dien vir enige studie rakende Sowjet-verdedigingsbeleid.

Die Sowjet se strategiese kultuur het 'n groot impak op sy verdedigingsbeleid gehad. Dit is 'n strategiese kultuur met 'n leierskap wat baie veiligheidsbewus was en 'n samelewing wat militêre waardes en verantwoordelikhede aanvaar het sonder om dit te bevraagteken. Verder was daar 'n groot agterdog teenoor buitestaanders, 'n begrip vir die gevare verbonde aan swakheid, 'n tendens om internasionale politiek in magsterme te sien en 'n geloof dat vrede en stabiliteit die beste verseker kan word deur 'n staat se eie mag. Daar het ook 'n gewoonte bestaan om, in militêre terme, te "oorverseker", asook 'n neiging om die tradisionele benadering van die militêre gemeenskap bo die ongetoetste teorieë van burgerlikes te aanvaar (Booth 1987:92).

Vanuit hierdie kultuur het 'n eiesoortige benadering tot strategiese aangeleenthede ontwikkel. Dit was, ten spyte van die invloed van ideologie, in baie opsigte "tradisioneel" eerder as "rewolusionêr" (Booth 1987:56). Die Sowjet se verdedigingsbeplanners het sekere strategiese konsepte anders as hul Westerse eweknieë gesien. Die Sowjet-benadering tot afskrikking en wapenbeheer is byvoorbeeld gekenmerk deur 'n geloof dat stabiliteit beter verseker kon word deur oormag as deur 'n ewewigstoestand en dat dit vir die staat nie voordelig was om vir sy veiligheid van die goeie voornemens van ander state afhanklik te wees nie. Volgens die Sowjet-strategie was die Sowjet-Unie omring deur tegnologies-gevoerde magte. Die Sowjet-leierskap was voortdurend bewus van die strategiese meerwaardigheid van die VSA en was agterdogtig oor die VSA se werklike motiewe.

Het die kommunistiese ideologie die Sowjet-verdedigingsbeleid beïnvloed? Het dit byvoorbeeld van die Sowjet-leiers vereis dat 'n militêre aanval op die kapitalistiese wêreld geloods moes word sodra 'n vlak van relatiewe militêre vermoë bereik is? Volgens Garthoff (1958:4) is dit algemeen aanvaar dat die ideologie die beleid beïnvloed het, maar daar word verskil oor die mate waartoe dit wel gebeur het. Dibb (1988:12) beklemtoon dat Marxisme-Leninisme die intellektuele raamwerk gevorm het waardeur Sowjet-beleidsmakers die eksterne realiteit waargeneem het. Dit het 'n onderliggende siening by die Sowjet-leierskap geskep dat die wêreld stadig besig was om van Kapitalisme na Sosialisme te verander. Aanwinste in die buiteland is aan die Sowjet-bevolking voorgedou as bewys van die sukses van die kommunistiese stelsel. Ideologie het egter nie die insiëring van oorlog deur die Sowjet-Unie vereis nie. Beide die ideologie en praktyk van Kommunisme het vereis dat die strewe na sosialistiese wêreldoorheersing met omsigtigheid in terme van koste en geleenthede oorweeg moes word (Garthoff 1958:4).

Die Russiese samelewing het in die verlede die impak van oorlog - veral die Tweede Wêreldoorlog - meer as enige ander Europese nasie ervaar. Die Russiese kwesbaarheid teen invalle en druk deur vreemde moondhede is 'n kenmerk van die Russiese geskiedenis en die Sowjet-leiers was, net soos hul tsaristiese voorgangers, nooit verseker van hul staat se veiligheid nie. Hierdie kroniese gevoel van onveiligheid was bykans paranoïes. Die verkryging van militêre mag om die verskeie waargenome eksterne vyande af te skrik, om hul vanuit 'n sterkmansposisie te benader en om hul teen te staan en te oorwin, indien afskrikking sou misluk, was 'n konstante probleem en fokus vir die leierskap. Veiligheid is gevolglik in militêre terme gesien, veiligheidsvereistes is ekspansionisties gedefinieer en daar is meestal oorverseker in kwantitatiewe militêre terme. Volgens Booth (1987:60) het objektiewe en subjektiewe verdedigingsvereistes massiewe mannekrag en uitrusting vir die Sowjet se gewapende magte vereis.

Dit is interessant om te sien dat Kober die konstante gevoel van onveiligheid beklemtoon, maar daarop wys dat die Sowjet-leiers sedert die totstandkoming van die Sowjet-Unie vol vertroue was dat hul vyande nie die wil het om hul te vernietig nie, ten spyte van die Westerse materiële oormag. Kober wys byvoorbeeld daarop dat "Stalin felt comfortable in taking these steps because, like Lenin before him, he was confident the United States did not have the intent to use its superior military strength to destroy Soviet power" (Kober 1983:68). Kober kom tot die gevolgtrekking dat die Sowjet-Unie aan 'n oormatige gevoel van onveiligheid en kwesbaarheid gely het, maar dat die land in werklikheid veilig en vol selfvertroue was.

Die behoefte aan veiligheid het egter tot 'n geskiedenis van ekspansionisme gelei (Booth 1987:60). Die soeke na veilige grense, geografiese diepte en 'n sogenaamde "huddled defensive community" het 'n uitbreidende benadering tot veiligheid tot gevolg gehad. Die grootte van die Sowjet-Unie was nie alleen die gevolg van geografiese uniekheid nie, maar ook die produk van militêre magsaanwending. Op die wesgrens is die tegnologieë en militêr beter ontwikkelde Skandinawiese en sentraal-Europese state as 'n bedreiging gesien. Dit was die oorsprong van die Sowjet-dominering van Oos-Europa. Na 600 jaar het die opkoms van Japan en China weer 'n bedreiging vir die Sowjet-Unie op sy oosgrens geskep.

Vanuit 'n historiese oogpunt het Rusland en later die Sowjet-Unie, volgens Booth (1987:61), verskeie strategiese swakhede gehad: die gebrek aan maklik verdedigbare grense in sommige streke en die uitermate lang grense wat verdedig moes word; 'n ondoeltreffende administratiewe infrastruktuur; 'n onvoldoende vervoervermoë wat vererger is deur besondere lang afstande; die gebrek aan industriële ontwikkeling; tegniese agtergeblewendheid; 'n oneffektiewe regering; voorsieningsprobleme en die lae opvoedkundige standaard van militêre personeel.

Daarteenoor het Rusland en later die Sowjet-Unie, vanuit 'n historiese perspektief, oor verskeie strategiese voordele beskik. Die land se geografiese diepte en klimaat is in enige oorlog 'n bate sowel as 'n las. Die land beskik oor goeie natuurlike hulpbronne en groot mannekragreserwes, dapper en geharde soldate wat streng dissipline en hoë ongevalle aanvaar, verskeie goeie bevelvoerders en 'n nasionale toegewydheid aan militêre diens.

Die Sowjet-denke rakende hul strategiese doktrine³ het ook hul verdedigingsbeleid beïnvloed. Lambeth (1974:202) onderskei in hierdie verband tussen die objektiewe en subjektiewe invloede van die Sowjet-doktrine. Objektiewe invloede word gedefinieer as "those external challenges, opportunities, and constraints that impose certain minimum security requirements on the Soviet state regardless of its national objectives, ideological commitment, or leadership style of the moment" (Lambeth 1974:209). Die Sowjet-Unie se posisie as supermoondheid was belangrik. Dit het strategiese denke en beleidmaking vereis "with a careful view toward the changing nature of the external environment" (Lambeth 1974:202). Die Sowjet-Unie se eksterne omgewing is beïnvloed deur faktore soos die relatiewe verspreiding van militêre magte tussen die twee magsblokke; die wapentuig wat in 'n waarskynlike toekomstige oorlog aangewend sou word; die relatiewe aard van spanning in verhoudings tussen die groot moondhede en die vermoë van die kembalans (afskrikking) om onder druk stabiel te bly.

Subjektiewe faktore verwys na "factors that make Soviet military doctrine idiosyncratic and uniquely 'Soviet' in complexion and content" (Lambeth 1974:209). Enkele van die subjektiewe faktore was die leierskapvoorkeure en vooroordele, ideologie, historiese ervaring, standaard prosedures van optrede, strukturele beperkinge van die Sowjet se politieke sisteem, en die noodsaaklikheid om die binnelandse en buitelandse publiek te beïnvloed.

Die ontwikkeling van die Sowjet se militêre vermoë het sedert die Tweede Wêreldoorlog binne die konteks van 'n wapenwedloop met die VSA (Warner 1974:310) plaasgevind. Die Sowjet se militêre vermoë het gevolglik ontwikkel binne 'n omgewing wat gekenmerk is deur 'n bewuste antagonisme tussen die Sowjet-Unie en die VSA, 'n onderlinge strukturering van magte met die fokus op hul afskrikings- en gevegsvermoëns en 'n voortslepende wedywering in terme van die kwalitatiewe en kwantitatiewe kenmerke van gewapende magte.

3

Dit is moeilik om te bepaal wat presies met strategiese doktrine bedoel is en wat die impak daarvan op die verdedigingsbeleid was. McGwire omskryf doktrine as die "(a)ccumulated policies, practices, concepts and procedures (explicit as well as implicit) which combine to shape and to provide the framework for behavior at all levels of action, from strategic planning to weapon procurement and tactical operations" (Leebaert 1981: 14).

Die Sowjet se verdedigingsbeleid is beïnvloed deur die projektering van Sowjet-politieke invloed wêreldwyd, die politieke (on)betroubaarheid van die Oos-Europese kommunistiese state en toenemende kommer oor die Volksrepubliek van China as 'n bedreiging (Warner 1974:311). Die voortdurende strewe binne die Sowjet-Unie om hul omvattende wapenontwikkelings- en produksievermoë te behou, het ook die verdedigingsbeleid beïnvloed. Hierdie sogenaamde "doctrine of quality" is sterk deur beide die wapenontwikkelaars en produsente, asook die Sowjet se gewapende magte gesteun. Volgens Warner (1974:312) het bestaande tradisies, sowel as gebruike van wapenontwikkeling en magsaanwending, die evolusie van verdedigingsbeleid help vorm. Dit is duidelik dat besluite rakende verdedigingsaangeleenthede sentraal staan in hierdie verband. Die aard van die Sowjet se verdedigingsbesluitneming was uniek. 'n Begrip daarvan is egter belangrik om die invloed daarvan op die aard van die Sowjet se verdedigingsbeleid te verstaan.

DIE AARD VAN VERDEDIGINGSBESLUITNEMING IN DIE SOWJET-UNIE

Al die oorwegings wat reeds bespreek is, is slegs van belang indien dit die invloedryke lede van die Sowjet se verdedigingsbeleidmakingsgemeenskap beïnvloed het en hul daaroreenkomstig opgetree het. Die persepsies en optrede van die beleidmakers het 'n belangrike invloed uitgeoefen weens hul fundamentele politieke oortuigings en, in sommige gevalle, die institusionele rol wat hul vervul het. Konserwatiewe elemente, soos die lede van die gewapende magte, was byvoorbeeld geneig om Kapitalisme en die Chinese bedreiging te beklemtoon en te beding vir 'n strategiese oormag. Lambeth omskryf gevolglik die formulering van die Sowjet-verdedigingsbeleid soos volg: "(T)he formulation of Soviet strategic policy is a sort of conspiratorial palace intrigue in which the party élite, with the sublime cooperation of their pliant military leaders, simply survey the international and technological horizons with cool detachment and foresight, reflect calculating on what military goals they would like and on what measures they would require to attain them, and then proceed to issue decisions with relentless rationality of a Bolshevik Leviathan" (Lambeth 1974:201).

Volgens Lambeth is die Sowjet se verdedigingsbesluitneming, ten spyte van die outokratiese politieke sisteem en ideologiese verknogtheid, net soos enige moderne industriële staat deur eksterne omstandighede, tegnologiese neigings en interne burokratiese druk beïnvloed. Die aard van verdedigingsbesluitneming in die Sowjet-Unie was sowel 'n seën as 'n struikelblok in die daarstelling van beleid. Aan die een kant het beleidmakers in relatiewe onafhanklikheid van binnelandse be-

perkings soos publieke opinie en wetgewende goedkeuring opgetree, weens die outokratiese karakter van die Sowjet se politieke sisteem. Weens die hoogs gesentraliseerde aard van die Sowjet se besluitnemingstruktuur is die verdedigingsbeleid deur die aktiewe betrokkenheid van beide die Partyleierskap en die Generale Staf ontwikkel. Dit reflekteer gevolglik meer integrasie en interne konskwentheid as demokratiese state, waar aspekte soos interweermagsdeel-wedywering dit nie altyd toelaat nie (Lambeth 1974:212).

Daarteenoor was die beleidmakingsproses die slagoffer van burokratiese prosesse wat eie is aan enige groot en hoogs geïnstitusionele staat. Dit is wel die ontwrigtende invloed van binnelandse nie-regeringsorganisasies gespaar. Tog was daar 'n konstante stryd met teenstrydige institusionele eise rakende aangeleenthede soos die verspreiding van funksionele rolle en missies en beperkte hulpbronne vir verdediging. Gevolglik was die verdedigingsbeleid meestal die gevolg van kompromieë binne komiteeverband tussen die verskillende belange van die politieke en verdedigingselite. Dit het die onopgeloste konflikte weerspieël wat eie was aan die Sowjet-stelsel (Lambeth 1974:212).

Verhoudinge tussen belangrike militêre en politieke leiers het die kern gevorm van die geheimsinnige proses waarmee verdedigingsbesluite geneem is. Volgens Booth (1987:73) ontbreek uitvoerige kennis van die proses, maar drie tendense is duidelik sigbaar:

- die proses het algaande meer burokrasies geword;
- die rol van die militêre binne die proses het in sommige gevalle toegeneem; en
- daar was nie noodwendig spanning tussen die party en militêre instellings nie.

Die Sowjet se verdedigingsbesluitneming is gekenmerk deur ferm burgerlike (party) beheer en 'n vrees vir onnodige militêre invloed. Die militêre is formeel by die besluitnemingsproses uitgesluit, maar deur oorlegpleging betrek. Die Sowjet Politburo het die kern van verdedigingsbesluitneming gevorm. Die Minister van Verdediging was gewoonlik nie lid van die Politburo nie. Leiers in die Politburo het besluite soos die aanwending van mag en die vraagstuk aangaande die verklaring van oorlog of die sluit van vrede vir hulself voorbehou. Minder belangrike besluite aangaande verdedigingsaangeleenthede is formeel deur die Politburo na die Minister van Verdediging gedelegeer.

Die politieke en militêre hiërargie is deur verskeie gesamentlike komitees aan mekaar gekoppel. Hier is uitvoerige beleidsaspekte aangespreek. Die belangrikste van hierdie liggame was die Verdedigingsraad. Dit was die belangrikste besluitnemingsliggaam vir nasionale veiligheidsaangeleenthede. Dit het uit enkele

van die Politburo se lede, die Minister van Verdediging en ander militêre en politieke leiers wat benodig is, bestaan. Die voorsitter was die sekretaris-generaal van die party (Booth 1987:73). Die informele aspek van die party-militêre verhouding was belangrik in gevalle waar die militêre nie daarin kon slaag om hul doelwitte te bereik deur die formele kanale te gebruik nie of waar dit protes wou aanteken teen besluite wat hul belange bedreig het. In so 'n geval het die militêre hiërargie van persoonlike vriendskappe met partyleiers gebruik gemaak of gepoog om die groter party en regering se mening te beïnvloed (Booth 1987:75).

Hoewel daar by tye spanning tussen die party en militêre hiërargie bestaan het, was daar in wese 'n interafhanklikheid. Booth (1987:76) stel dit soos volg: "The military looks to the Politburo for backing for its preferred programs and the expenditure to support them, while the party leaders look to the military for support in struggles for succession and subsequent efforts to maintain authority". Die militêre hiërargie, die party en die KGB het 'n drie-eenheid gevorm wat deur elke partyleier tevrede gestel moes word. Daar was gevolglik 'n oorvleueling van sienings en belange tussen die groepe (Booth 1987:76).

Die breë publiek is nie betrek by debatvoering met betrekking tot verdedigingsaangeleenthede nie. Die Sowjet-Unie het nie oor onafhanklike akademië by universiteite, onafhanklike verdedigingsverslaggewers en burgerlike navorsing-institute beskik wat by die debat betrek is nie. Die verdedigingsdebatvoering het binne die politieke en militêre milieu plaasgevind. Dit is gevolglik met omsigtigheid benader en was meer tegniese van aard (Booth 1987:76).

Meyer (1988:128-132) wys daarop dat die sekretaris-generaal van die party 'n groot invloed op verdedigingsbeleidmaking uitgeoefen het. Dit was nie noodwendig 'n geval van "persoonlikheid" nie. Dit het eerder met persoonlike beleids-agendas, prioriteite en indrukke van wat vroeër gedoen is en wat nou gedoen moes word, verband gehou. Met Gorbachev se magsoorname was die Sowjet-Unie se supermoondheidstatus hoofsaaklik geskoei op sy militêre mag. Hy het dit ten doel gehad om die Sowjet-Unie ekonomies op te bou. Die algehele proses van verdedigingsbeleidmaking is gewysig. Beleidsinisiëring het gevolglik in die openbaar begin plaasvind. Verdedigingsbesluitneming is losgemaak van die militêre burokrasie en onder die beheer van die Kantoor van die Sekretaris-Generaal en die personeel van die Sentrale Komitee geplaas. Gorbachev het hom nie tot die nie-militêre omgewing vir raad gewend nie, maar eerder tot die Ministerie van Buitelandse Sake, die personeel van die Sentrale Komitee en die Wetenskapsakademie. Die Ministerie van Verdediging was egter die belangrikste orgaan vir die ontleding van besonderhede en toepassing van die verdedigingsbeleid (Meyer 1988:128-132).

DIE AARD VAN DIE SOWJET-UNIE SE VERDEDIGINGSBELEID

Die blywende besorgdheid oor veiligheid is 'n permanente faktor in die Russiese benadering tot die eksterne omgewing. Die siening van die internasionale omgewing is dat dit oor die algemeen vyandig van aard is. Die diepgewortelde obsessie met veiligheid, sowel as die uitbreidende ambisies as 'n supermoondheid het uitdrukking gevind in die opbou van 'n groot militêre vermoë (Dibb 1988:108). Dibb (1988:14) wys daarop dat die vermeerdering van mag 'n selfgedrewe doel in die Sowjet-Unie was. Militêre mag was die middel wat die Sowjet-Unie gebruik het om sy invloed buite sy landsgrense uit te brei, hom status as supermoondheid te gee en ontwikkelings teweeg te bring wat gunstig was vir die belange van die Sowjet-Unie (Dibb 1988:187). Die gebruik van militêre mag was gevolglik sentraal in die Sowjet-Unie se buitelandse en binnelandse beleid. Dibb stel dit soos volg: "The Soviet Union's military strength is its prime achievement and it has learned that military power generates international respect and deterrence, which might not be accorded to the Soviet regime on the basis of its performance in other areas of international competition" (Dibb 1988:187).

Die Sowjet-Unie se verdedigingsbeleid is deur drie faktore gerig: die moontlikheid van oorlog met die VSA en sy bondgenote, gunstige of ongunstige tendense in die Sowjet se veiligheidsomgewing wat sy lewensbelangrike belange kon aantas, en oorwegings van ontwikkelings in die wyer internasionale omgewing wat geleenthede vir die Sowjet-Unie se globale ambisies geskep het (Dibb 1988:107).

Die Sowjet-Unie was oortuig dat sy militêre mag die Weste van 'n aanval weerhou het. Die gevegsvermoë van sy gewapende magte is as die enigste versekering vir die oorlewing van die Sowjet-staat beskou. Dibb (1988:190) wys daarop dat dit nie maklik was om militêre mag in die Sowjet-Unie los te maak van ander aspekte van die staat se magsbasis nie. Die produksie en voorsiening van wapentuig was direk gekoppel aan die sterkte van die Sowjet-Unie se ekonomiese en militêre magsbasis. Daarteenoor was dit onmoontlik om die gebruik van militêre mag te ontkoppel van die politieke doelwitte van die staat. Vir die leierskader van die Sowjet-Unie was militêre mag hul belangrikste bate in die versekering van die staat se veiligheid, lewensbelangrike nasionale belange, sowel as die globale projektering van die Sowjet-Unie se invloed. 'n Sowjet-skrywer het die funksies van die Sowjet se gewapende magte soos volg omskryf:

- "1. In defence of the socialist Fatherland if war occurs
2. in 'potential' form - very fact of the existence of the USSR's armed forces, and their high combat readiness, does not allow the imperialists to carry out their aggressive plans
3. in the form of rendering aid to Third World countries" (Dibb 1988:193).

Na die Tweede Wêreldoorlog is die Sowjet-Unie se verdedigingsbeleid deur 'n moontlike oorlog met die VSA oorheers. Die Sowjet-Unie het voor die probleem te staan gekom dat dit magteloos en blootgestel was aan die VSA se monopolie op kernwapens en groot lug- en maritieme vermoë. Die gevoel is verhoog met die herbewapening van Wes-Duitsland en die totstandkoming van NAVO. Die Sowjet-Unie se eie aggressiewe buitelandse beleid het egter baie bygedra tot die skepping van die bedreiging. Dit het die Sowjet-beleidmakers se onvermoë om te verstaan hoe hul deur ander waargeneem en ervaar word, beklemtoon (Booth 1987:62).

Die Sowjet-Unie se ontwikkeling van kernwapens en die skepping van die pro-Sowjet-state in Oos-Europa het die Sowjet-Unie se voorste verdedigingsone gekonsolideer (Booth 1987:63). Sowjet-magte is in Oos-Europa ontplooi om die state binnelands stabiel te hou en die Sowjet-afskrikkings- en verdedigingsvermoëns uit te brei. 'n Situasië van afskrikking is verkry met 'n asimmetriese balans tussen die VSA se kernaansvalvermoë en die Sowjet se konvensionele magte op die grond. Die Sowjet-Unie het voortgegaan om sy strategiese kernvermoë te verbeter. Hierdie magsopbou het agterdog in die Weste geskep. Waar die Sowjet-Unie wel militêre mag aangewend het om buitelandse beleidsdoelwitte te bereik, is dit met groot versigtigheid aangepak.

Khrushchev het die tradisionele klem op konvensionele magte begin aanvul deur prioriteit te verleen aan die ontwikkeling van kernwapens. Dit het heelwat kritiek vanuit die Sowjet se gewapende magte tot gevolg gehad. Khrushchev is gekritiseer vir die hoogs prominente wyse waarop hy militêre mag benut het om buitelandse beleidsdoelwitte te bereik. Dit het onder meer tot die Kubaanse missielkrisis aanleiding gegee. Die probleem was dat Khrushchev in die uitvoering van sy buitelandse beleid nie volle beheer oor gebeure gehad het nie en dat die beleid nie altyd verband gehou het met die werklike militêre vermoë van die Sowjet-Unie nie (Booth 1987:65).

Die verlening van hulp in die vorm van militêre mag het tot 'n groot mate daartoe bygedra dat die Sowjet-Unie se isolasie in die internasionale omgewing verbreek is (Booth 1987:66). Die Sowjet-Unie se buitelandse beleid het 'n meer globale karakter onder Khrushchev begin aanneem. Daar was voorts belangrike klemverskuiwings in wapenaankope. Nuwe missielprogramme het die VSA se

kernvermoë begin ewenaar, terwyl die Sowjet-Unie se lugverdedigingsvermoë verbeter is. Sowjet-gedrag was oor die algemeen versigtig wanneer mag buite die land geprojekteer is. Eksterne inmenging was in die vorm van adviseurs, militêre hulp en logistieke steun. Surrogaatmagte is vir direkte militêre steun gebruik. Die inmenging in Afganistan aan die einde van 1979 was die toppunt van die groeiende Sowjet-vermoë en -selfvertroue in die gebruik van sy militêre vermoë (Booth 1987:69).

DIE VERDEDIGINGSBELEID VAN DIE SOWJET-UNIE MET DIE BEËINDIGING VAN DIE KOUE OORLOG

Stalin, Krushchev en Brezhnev het die voorkoming van oorlog as die faktore gehandhaaf ten spyte van die feit dat dit nooit 'n formele plek in die Sowjet se oorlogsdoktrine verkry het nie. Onder Gorbachev se leiding het die formele skuif na die voorkoming van oorlog as beleid plaasgevind en dit was daarna 'n formele oogmerk van die Russiese verdedigingsbeleid. Die klem het verder verskuif vanaf die gebruik van oorlog as 'n rasionele beleids-element, na die voorkoming van oorlog, veral 'n kernoorlog, wat kon uitbreek as gevolg van 'n ongeluk ("accidental war") (Meyer 1988:135).

Die Sowjet se verdedigingsbeleid was onder Gorbachev op die defensief geskoei. Dit het in wese beteken dat die Sowjet-Unie slegs mag sou aanwend indien die "gains of socialism" bedreig word. Hierdie defensiewe verdedigingsbeleid is deur 'n offensiewe militêre strategie ondersteun. Die Sowjet-magte is sodanig georganiseer en ontplooi dat die konflik op vyandelike grondgebied beslis moes word. Onder Gorbachev se leiding het 'n nuwe konsep van "defensive defense" beslag gekry. Volgens hierdie konsep sou die Sowjet-Unie die vermoë behou om konvensionele bedreigings die hoof te bied. (Meyer 1988:150).

Die beklemtoning van die belang van konflik tussen state het in die verlede aan die party 'n duidelike rede verskaf vir die bestaan en uitbreiding van die Sowjet-Unie se gewapende magte. Onder Gorbachev is hierdie klem verskuif na samewerking tussen state (Holloway 1989/90:6). Die Sowjet-Unie se gewapende magte was om twee redes die teiken van Gorbachev se hervormings. Eerstens was die gewapende magte een van die mees konserwatiewe groeperings binne die Russiese gemeenskap. Die gewapende magte was uiteraard verantwoordelik vir die instandhouding van die Sowjet se sosialistiese stelsel en waardes. Konserwatisme is egter 'n wêreldwye kenmerk van gewapende magte. Vir die Sowjet se gewapende magte was daar egter belang by die handhawing van hul posisie ter wille van die hiërargie van voorregte wat kenmerkend was van die Sowjet-gemeenskap. Die gewapende magte moes in die tweede plek bydra tot Gorbachev se ekonomiese

hervormings, deur eerstens die hulpbronne wat aan hul toegeken is te verminder en daardie hulpbronne te omskep in die verbetering van basiese wetenskap en produksie in die Sowjet-Unie. Die wese van hierdie hervorming het die omskepping en oordra van die verdedigingsindustrie na die burgerlike sektor behels (Dornelly 1991:35).

Aan die einde van die Koue Oorlog-era het die gedagte dat die Sowjet-Unie se veiligheid slegs verseker kan word indien die veiligheid van die VSA en globale veiligheid verseker kan word, beslag gekry. Die uitwerking van hierdie denke op die Russiese verdedigingsbeleid was tweeledig. Eerstens het dit beteken dat besluite rakende die verkryging en aanwending van wapentuig nie net op tegniese en operasionele gronde gedoen kon word nie. Tweedens het dit politieke oplossings eerder as militêre-tegniese oplossings vir probleme beklemtoon (Meyer 1988:142).

DIE VERDEDIGINGSBELEID VAN DIE RUSSIESE FEDERASIE IN DIE POST-KOUE OORLOG-ERA

Die Russiese Federasie kom voor groot uitdagings te staan met die daargestelling van 'n lewensvatbare ekonomiese stelsel. President Jeltsin het gevolglik in sy voorganger se spore gevolg in die wysiging van die Russiese militêre staat van sake. Die sterkte van die Russiese magte is van 2,8 miljoen in 1992 tot net minder as 2 miljoen in 1994 verminder, met 'n uiteindelijke doelwit van 1,5 miljoen. Tenkproduksie is van 900 in 1991 tot 700 in 1992 en tot 200 in 1993 verminder. Dit was ook die geval met vliegtuigproduksie en strategiese ballistiese missiele. Die Russiese wapenindustrie is verder verswak deur die vermindering van die wapenvoorsieningsooreenkomste met Derde Wêreld-state. Tog word daar gepoog om tegnologies mededingend met die Weste te bly (Benson 1995:403-4).

Hierdie afskaling het tot verskeie probleme binne die Russiese gewapende magte gelei. Begrotingsnitte bemoeilik die handhawing van noodsaaklike opleidings- en gevegsgeredheidsvlakke. Die gewapende magte se moreel is baie laag as gevolg van onvoldoende huisvesting, salarisse wat nie betaal word nie, offisiersmanskap verhoudings van 1 tot 1 en baie van die jong dinamiese offisiere wat eerder na loopbane in die sakeomgewing oorskakel (Clark & Graham 1995:345).

Die meeste van die faktore wat die Sowjet-Unie se verdedigingsbeleid tydens die Koue Oorlog beïnvloed het, is nog steeds tot 'n mindere of meerdere mate in die Russiese Federasie teenwoordig. Die meeste strategiese sterk en swak punte van die Sowjet-Unie is ook in die Russiese Federasie teenwoordig. Swak punte soos die gebrek aan maklik verdedigbare grense in sommige streke, die uitermate lang grense wat verdedig moet word, 'n ondoeltreffende administratiewe infrastruktuur

en vervoervermoë, lang afstande en die gebrek aan industriële ontwikkeling is steeds teenwoordig. Verskeie unieke faktore beïnvloed egter besluite rakende buitelandse en verdedigingsaangeleenthede in die post-Koue Oorlog-era:

- a. 'n onvermoë om nasionale en staatsbelange te omskryf wat op die terrein van veiligheid en buitelandse beleid nagestreef moet word. Daar bestaan geen buitelandse en verdedigingsbeleidsdoktrine nie. Dit lei tot 'n onvermoë om die Russiese Federasie se plek in die stelsel van internasionale verhoudings te verstaan;
- b. die moeilike ekonomiese situasie;
- c. die staatstelsel is ongeorganiseer. Daar is geen koördinering tussen die verskillende gesagstelsels van die staat, ministeries en agente van die uitvoerende gesag nie;
- d. die meerderheid van die Russiese politici en kenners op die terrein van veiligheid, veral wat wapenbeperking betref, beperk hulself tot modelle en middele wat tydens die Koue Oorlog in die bipolêre wêreld ontwikkel is;
- e. internasionale besluite en optredes. Die ondeurdagte optrede deur moondhede wat leiding gee in die internasionale omgewing is veral van belang. Tarasov verwys, as voorbeeld, in hierdie verband na die uitbreiding van NAVO en NAVO se militêre optrede in Kosovo (Tarasov 2000:70).

Volgens 'n dokument wat op 2 November 1993 deur president Boris Jeltsin onderteken is, beskou die Russiese Federasie geen staat as sy vyand nie. Tog word verskeie potensiele bronne van gevaar geïdentifiseer. Enkele van hierdie bronne is plaaslike oorloë (veral naby aan die Russiese grens), diskriminasie teen Russiese burgers wat in die buiteland woon en die uitbreiding van alliansies wat 'n bedreiging vir Russiese veiligheid inhou. Onder die opskrif **Basic principles in the field of security** word die handhawing van stabiliteit in die gebiede wat direk aan die Russiese Federasie, sowel as die voormalige Sowjet-satellietstate grens, beklemtoon. Dit is duidelik dat die Russiese Federasie se invloedseer ooreenstem met dié van die voormalige Sowjet-Unie (Staar 1996:375-6).

Teen hierdie agtergrond is die volgende prioriteitname aan die Russiese gewapende magte toegeken:

- die daarstelling van mobiele magte ten einde operasies te kan uitvoer in enige streek waar 'n bedreiging mag ontstaan;
- die voorsiening van veiligheid aan lede van die Gemenebes van Onafhanklike State, moontlik deur die ontplooiing van magte in hierdie streke; en
- die ontplooiing van magte buite Rusland in samewerking met magte van ander state of eksklusief as Russiese formasies in hul eie basisse.

Die tweede en laaste take word aktief nagestreef op die grondslag van bilaterale ooreenkomste binne die Gemeenebes van Onafhanklike State. Dit is egter duidelik dat daar vrees bestaan vir 'n moontlike staatsgreep binne Rusland en dat veral die president, as gevolg hiervan, onwillig is om magte buitelands te ontplooi (Staar 1996:376).

Die 1993-doktrine beklemtoon tegnologiese steun aan die gewapende magte. Dit omvat die inwerkingstelling van 'n langtermyn plan om nuwe wapentuig en ander militêre middele te ontwikkel. Verder moet meer gevorderde stelsels vir die militêre verkry word (Staar 1996:376). Die kernvraag in hierdie verband is die mate waartoe die Russiese ekonomie sodanige ontwikkeling en steun kan akkommodeer.

Volgens Staar (1996:377) het hierdie dokument aan die gewapende magte se verwagtinge voldoen. Dit het die binnelandse rol van die gewapende magte omskryf en Rusland se verantwoordelikhede in die "near abroad" gedefinieer. 'n Studie wat deur die Minister van Verdediging onderneem is, het die grondslag vir 'n nuwe doktrine gelê. Die INOBIS-verslag ("Institut oboronnykh issledovaniï") het moontlike bedreigings vir nasionale veiligheid geïdentifiseer. Dit is interessant om daarop te let dat in alle gevalle die Weste as die bron van die bedreiging gesien word. Die verslag beklemtoon die volgende bedreigings vir die Russiese nasionale veiligheid:

- inmenging in Rusland se binnelandse aangeleenthede deur die VSA en sy bondgenote;
- politieke en ekonomiese inmenging in Azerbaidjan deur Turkye, die VSA, Brittanje en Duitsland en dat Azerbaidjan as vertrekpunt kan dien vir toekomstige Westerse inmenging in Sentraal-Asië, die Volgastreek en Noordelike Kaukasië deur uitbuiting van die "Turkse" en "Islam"-faktore;
- pogings om Rusland te isoleer en van Europa weg te dryf deur NAVO in fases uit te brei en lidmaatskap aan voormalige Warschau-verdrag- en Sowjet-state toe te staan; en
- die Weste se poging om Rusland eensydig te ontwapen deur die degradering van die Russiese strategiese wapenstelsels, navorsing en ontwikkelingsentra te finansier, pogings om aanvaarding van ongelyke verdrae soos START II af te dwing, veeleisende amendamente tot die teen-ballistiese missielooreenkoms in 'n atmosfeer van "koue vrede" en die teenstaan van integrasie binne die Gemeenebes van Onafhanklike State (Staar 1996:378).

Rusland moet ook poog om kern- en missieltegnologie vir militêre doeleindes aan lande soos Iran, Irak en Algerië te verkoop. 'n Militêre ooreenkoms met Iran, "within the framework of which a contingent of Russian troops with tactical nuclear weapons could be deployed along the Persian Gulf coast and the Straits of Hormuz" is nie uitgesluit nie (Staar 1996:379). Verskeie strategieë word voorgestel om moontlike bedreigings te neutraliseer, waaronder:

- radikale verandering van ekonomiese verhoudinge deur te weier om saam met die Internasionale Monetêre Fonds en Wêreldbank te werk;
- hersiening van die resultate van die privatisering van staatseiendom;
- voorkoming van Westerse ontginning van olie in die Kaspiese See;
- keer dat territoriale bande tussen Turkye en Azerbaidjan gevorm word;
- voorkoming van 'n weswaartse uitbreiding van NAVO deur die stigting van 'n militêre alliansie tussen die Gemenebes van Onafhanklike State. So 'n alliansie sal nie die Oekraïne insluit nie; en
- die ontplooiing van taktiese kernwapens (Staar 1996:379).

Tarasov (2000:69) wys daarop dat die Russiese Federasie in die post-Koue Oorlog-era, in die aangesig van 'n baie moeilike ekonomiese situasie, nie in staat is om 'n samehangende buitelandse en verdedigingsbeleid te definieer nie. Die positiewe uitvloeisel van die soeke na en pogings om die Russiese belange te omskryf is egter geleë in die pogings om kompromieë en konsensus te bereik aangaande buitelandse, militêre en nasionale veiligheidsaangeleenthede. Daar is egter geen duidelikheid oor watter belange eerste verdedig moet word nie. Reeds meer as 'n dekade is die Russiese politici onseker oor hoekom, watter belange, waar verdedig moet word (Tarasov 2000:70). Een van die redes wat deur Tarasov (2000:71) aangevoer word vir hierdie toedrag van sake, is die skielike vervanging van ouer burokrate in leierskapposisies. Baie van die jonger geslag burokrate het nie die vaardighede en kwalifikasies om die vlak van uitdagings wat hul in die gesig staar aan te spreek nie.

Die negatiewe houding van die meerderheid van die Russiese politici teenoor NAVO se uitbreiding na die Ooste is deur NAVO se optrede teen Joego-Slawië bevestig. NAVO se optrede móés tot ernstige reaksie vanuit en in Rusland lei. Dit het gelei tot die eerste aanduidings van pogings om die buitelandse en verdedigingsbeleid te hersien. Dit is veral aangeleenthede met betrekking tot die rol van kernwapens en hul gebruik in die daarstelling van veiligheid wat in veiligheidskenners en politici se denke na vore gekom het (Tarasov 2000:74-5).

Die Russiese Federasie is ook voortdurend besig om te soek na potensieële bondgenote tussen dié state wat deur die VSA se militêr-politieke oorheersing in die wêreld en NAVO se optrede in Kosovo bedreig voel. Die spitsberaad van die "Shangai Five" in Augustus 1999 dui duidelik op hierdie anti-Westerse tendens. In Rusland is daar toenemend stemme aan die opgaan vir militêr-tegnologiese samewerking met China (Tarasov 2000:75).

Die Russiese Federasie, net soos China, is ekonomies betreklik swakker daaraan toe as die Verenigde State en Europa. Waar die Russiese Federasie afhanklik is van die Weste vir beleggings en krediet, het dit ook begin om veral die belange van die VSA teen te staan. Een van die redes waarom die Joego-Slawiese president bereid was om NAVO in die Kosovo-krisis teen te staan, was 'n siening dat hy nie langer in isolasie is nie. 'n Verwachting is geskep dat hy op politieke en materiële steun van die Russiese Federasie kon staatmaak in 'n uitgerekte konflik (Global Intelligence Update, 6 April 1999).

Terwyl NAVO versigtig is vir 'n moontlike oplewing van Russiese imperiale neigings, is daar duidelik 'n positiewe spanning tussen NAVO en Rusland (Solana 1998-1999:55). NAVO beskou 'n stabiele en demokratiese Rusland as van kritiese belang vir 'n samewerkende benadering tot veiligheid in Europa. Met die "NATO/Russian Founding Act" en die "NATO/Russia Permanent Joint Council" is die regte meganismes geskep vir politieke raadpleging oor veiligheidsaangeleenthede, terwyl militêre samewerking besig is om te verbeter (Nelán 1998-1999:55).

SAMEVATTING

Die globale strategiese omgewing van die post-Koue Oorlog-era het 'n klemverskuiwing in die verdedigingsbeleid van die Russiese Federasie moontlik gemaak. Die verdedigingsbeleid van die Sowjet-Unie is gedryf deur 'n inherente gevoel van onveiligheid, moontlike konflik met die Weste en die verspreiding van die kommunistiese ideologie. Weens die gevoel van onveiligheid wat deels deur die Weste en deels deur die Sowjet-Unie self aangeblaas is, is groot hoeveelhede hulpbronne beskikbaar gestel om gewapende magte toe te rus en te ontwikkel. Die Sowjet-Unie se gewapende magte was sentraal in hul binne- en buitelandse beleid. As die mees gevorderde magsbasis van die staat, was dit gereedlik beskikbaar as implisiete of eksplisiete instrument van buitelandse beleid. Die AK 47-aanvalsgeweer was in baie opsigte die Sowjet-Unie se bekendste uitvoerprodukt! As instrument van dwang is dit benut om die hegemonie van die Warschau-verdragslande en Sowjetrepublieke te verseker. Die Sowjet-Unie moes egter in ekonomiese terme die prys hiervoor betaal.

Die opbreek van die Warschau-verdrag en die Sowjet-Unie, asook die ekonomiese realiteite wat die Russiese Federasie in die post-Koue-Oorlog in die gesig moes staar en die veranderde globale strategiese omgewing, het 'n verandering in die Russiese Federasie se siening van veiligheid en hul verdedigingsbeleid gemaak. 'n Klemverskuiwing vanaf 'n militêr-politieke fokus na 'n welvaart-welstandsfokus op veiligheid, is vereis. Die hoeveelheid hulpbronne wat vir verdediging beskikbaar gestel is, het 'n samewerkende benadering tot veiligheid in die internasionale omgewing noodsaaklik gemaak.

Dit is duidelik dat die Russiese Federasie homself steeds as 'n saakmakende moondheid in Europa en die wêreld beskou en dat die Weste, veral NAVO en Wes-Europa, met inbegrip van die VSA, steeds die fokus van die Russiese veiligheidsbedreiging en verdedigingsbeleid is. Politieke en ekonomiese realiteite het die Russiese Federasie tot 'n meer samewerkende benadering tot veiligheid met die Weste gedwing. Dit het egter nie die historiese ervaring, diepgewortelde gevoel van onveiligheid en unieke denke aangaande veiligheid en verdediging by die Russe weggeëem nie.

BIBLIOGRAFIE

- Benson S 1995. "Will modern technology remilitarize Russia?" In: *Orbis*. Summer Vol. 39, No. 3.
- Bidwell S 1980. Soviet global policy in peace and war. In: Bonds R (ed.) 1980. *The illustrated encyclopedia of the strategy, tactics and weapons of the Soviet war machine*. London: Salamander Books.
- Booth K 1987. Soviet defense policy. In: Baylis J et al. 1987. *Contemporary strategy*. New York: Holmes & Meier.
- Clark SL & Graham DR 1995. The Russian Federation's fight for survival. In: *Orbis*. Summer Vol. 39, No. 3.
- Dibb P 1988 (2nd edition). *The Soviet Union: The incomplete superpower*. London: Macmillan Press.
- Donnelly C 1991. The central front in Soviet strategy. In: Holden Reid B and Dewar M (eds) 1991. *Military strategy in a changing Europe: Towards the Twenty-first Century*. London: Brassey's.

- Du Plessis L en Hough M 1999. **Protecting sub-Sahara Africa: The military challenge**. Pretoria: HSRC.
- Garthoff RL 1958. **Soviet strategy in the nuclear age**. London: Atlantic Books.
- Global Intelligence Update. Second Quarter Stratfor. 6 April 1999. [<http://www.stratfor.com/services/gui/2q1999.asp>]
- Huntington SP 1974. The two worlds of military policy. In: Horton FB et al. (eds). **Comparative defence policy**. Baltimore: John Hopkins University.
- Holloway D 1989/90. State, society, and the military under Gorbachev. **International Security**. Winter Vol. 14, No 3.
- Kober S 1983. Interpreting Soviet strategic policy. In: **Comparative Strategy** Vol. 4, No. 1.
- Lambeth BS 1974. The sources of Soviet military doctrine. In: Horton FB et al. (eds). **Comparative defence policy**. Baltimore: John Hopkins University.
- Leebaert D 1981. The context of Soviet military thinking. In: Leebaert D (eds). **Soviet military thinking**. London: George Allen & Unwin.
- Meyer SM 1988. The sources and prospects of Gorbachev's new political thinking on security. **International Security** Vol. 13, No. 2 Fall.
- Nelan BW 1998-1999. Nato's new challenge. **Time Special Issue** Winter.
- Solana J 1998-1999. Open doors. **Time Special Issue** Winter.
- Staar RF 1996. Beyond the unipolar movement: Moscow's plans to restore its power. **Orbis: A Journal in World Affairs** Vol. 40, No. 3 Summer.
- Tarasov A 2000. Arms control in Russia today. **Comparative Strategy** No. 19.
- Warner ED 1974. Soviet strategic force posture: Some alternative explanations. In: Horton FB et al (eds). **Comparative defence policy**. Baltimore: John Hopkins University.